

Utredningen av den svenska häktningsspolitiken och praktiken av densamma var mycket välkommen när den tillsattes för ca ett år sedan. Kritiken av våra häkten och verksamheten där har ju varit mycket hård och långvarig. Både FN och EU har kritiserat. Advokater, journalister och skribenter inom landet har höjt rösten och beskrivit verkligheten. Även vi som jobbar inom NAV (Nämnden för andlig vård, som finns på samtliga häkten och anstalter i Sverige) har försökt påtala och kritisera de baksidor, felaktigheter och kränkningar som vi ser från vårt perspektiv. Att sitta häktad med restriktioner är vetenskapligt och odiskutabelt belagt som både psykiskt och fysiskt skadligt redan från de allra första dagarna och har också benämnts som tortyr. Hittills har kritiken ekat utan något påtagligt resultat. Men i måndags (22/8) överlämnades utredningen till inrikesminister Anders Ygeman. Den innehåller flera förslag till faktiska förändringar och förbättringar av situationen för våra häktade medmänniskor. Bland annat noterar jag att de föreslås en maxtid för häktning – 6 respektive 3 månader (för ungdomar under 18) med möjlighet till förlängning när det finns synnerliga skäl. Tingsrätten skall få större befogenhet att granska varje enskild restriktionsåtgärd och varje häktad skall ha rätt till minst 2 respektive 4 timmars s.k. samsittning med annan häktad varje dag. Det är bra och välkomnas! Utredningen pekar i rätt riktning.

Men samtidigt måste jag notera att ett par grundläggande frågeställningar inte är behandlade över huvud taget. Och det är frågeställningar som vi måste besvara om vi skall kunna få till stånd en ”genomgripande förändring i synen på häktning och den kultur som omgärdar och har omgärdat denna fråga”, vilket utredningen själv säger sig vilja åstadkomma. Jag menar att vi måste förändra 2 stycken förhållanden från grunden – ändra vårt förhållningssätt till häktade och häktningen, helt enkelt – för att denna verksamhet samtidigt skall kunna vara både mänsklig och rättssäker.

Ge de häktade möjlighet att sköta sina sociala liv och plikter!

Att bli häktad innebär att du blir frihetsberövad som misstänkt för någon brottslig gärning. Detta sker för att avbryta den brottsliga gärningen (om den kan antas kunna fortsätta) och för att säkerställa att utredningen av brottet skall kunna ske utan inblandning av andra än de som skall vara inblandade. Det innebär för väldigt många häktade att de beläggs med restriktioner fram t.o.m. att Tingsrättsförhandlingen är avslutad. Du blir avskuren från all kontakt med omvärlden och andra människor. Du kan inte meddela dig med några andra människor än kriminalvårdspersonal, advokat och präst/pastor. Du har inga möjligheter att meddela t.ex. arbetsgivaren att du blivit frihetsberövad och begära tjänstledighet under utredningen, du får ingen kontakt med dina barn, du kan inte betala din räknings. Följden blir att du blir av med jobbet, bostaden och blir skuldsatt hos Kronofogden. Innan du är dömd! Medan du fortfarande är juridiskt oskyldig! Det är ännu inte avgjort om det ens har skett någon brottslig gärning eller vem som är skyldig/medskyldig till den.

Samhället väljer att i vissa fall frihetsberöva fortfarande oskyldiga människor och det måste få vara så. Men det är ett mycket grovt ingripande i individens och dess familjs liv. Möjligheten att sköta sin sociala plikter och åtaganden tas ifrån den häktade men ansvaret tas inte ifrån denne. Den häktade är fortfarande ansvarig för saker och skeenden som den häktade inte har några som helst möjligheter att påverka.

Den allmänna bilden är ungefär denna – det är bara grovt kriminella yrkesförbrytare som sitter i häkte – och därför drabbar detta system ingen ”oskyldig”. Alltså ingen skada skedd.... Men problemet är ju just detta - att du är juridiskt oskyldigt och skall betraktas och behandlas som

sådan fram till dess dom vinner laga kraft. Att hamna i häkte är dessutom generande lätt i vårt land. Genom åren har jag samtalat med mängder av personer som hamnat i häkte på generande vaga grunder – arbetande familjefäder och mödrar, företagsägare med många anställda, akademiker etc. liksom människor med kriminell bakgrund och historia. Alla sitter med samma ångestladdade frågor – vad händer med mina barn, min bostad, mitt jobb, mina räkningar, mina relationer? Det finns ingen som tar över ansvaret för dessa frågor.

Det händer att häktade blir frisläppta från häktet eller blir frikända i Tingsrätten. Vederbörande har då rätt till skadestånd för olagligt frihetsberövande. Gott och väl! Men det säger ingenting om skadeståndets storlek eller när pengarna betalas ut. Och oavsett pengarna så är det svårt, om inte omöjligt, att få tillbaka ett förlorat jobb, ett förlorat hyreskontrakt, förlorat kreditvärdighet och förstörda relationer.

Häktningen innebär ett sådant allvarligt ingrepp i den enskildes liv att det också borde följa väldigt allvarligt menade insatser och åtgärder från samhällets sida. Låt den häktades ekonomi skötas av samhället fram tills dom har vunnit laga kraft. Då kan man räkna och se efter vem som är skyldig vem.

Tag bort omedelbarhetsprincipen

I svensk processordning tillämpas den s.k. omedelbarhetsprincipen som innebär att det är enbart det som framkommer i rättssalen under huvudförhandlingen som skall ligga till grund för rättens bedömning av ärendet. Det får till följd att i bl.a. stora narkotikamål, där många är inblandade och som tar lång tid att utreda, oskyldiga eller mycket vagt inblandade personer måste sitta häktade med restriktioner under hela utredningstiden trots att alla i utredningen ”vet” att vederbörande har ytterst lite eller ingenting med själva den brottsliga gärningen att göra. Om du har umgåtts med någon som har span på sig och du har fastnat på polisens filmer och foton och dessutom har haft telefon- och SMS-kontakt med denne och hen åker fast för narkotikabrott – ja då ligger du risigt till. Räkna med 4-6 månader i häkte. Med restriktioner.

Vem betalar dina räkningar då? Med vilka pengar? Du får 90:- i veckan i häktesbidrag.

Även i denna kategori av häktade har jag samtalat med mängder av personer genom åren och jag menar att det är fullständigt orimligt och helt oproportionerligt i förhållande till den egentliga inblandningen/skulden i brottet. Jag ser också hur åklagarna under häktesförhandlingarna tvingas pumpa upp dessa stackares skuld och inblandning och också förhala utredningsinsatser för att behålla vederbörande i häkte. T.ex. kan det vid häktningförhandlingen framhållas från åklagarhåll att en individ måste stanna kvar i häktet för att det måste hållas ytterligare förhör med densamme. Detta förhör kan ske en halvtimme innan nästa häktningförhandling (14 dagar senare) och bara bekräfta att det inte finns något mer att tillägga. Dettas upprepas sedan vid nästa häktningförhandling och beviljas av rätten eftersom det är en ny domare som inte har hört valsen förut.

Rimligen borde det vara möjligt att hålla rättsligt bindande förhör av lindrigt inblandade personer tidigt i utredningen och sedan låta dessa återvända till sitt liv och inställa sig i rätten senare, om det anses nödvändigt. Det borde gå att ordna, tycker jag.

Göran Hansson
Häktespräst i Sollentuna